

JAROSLAV LOPOUR / 26. 6. 2017

Jindřich Brichta

Byl průkopníkem české kinematografie. Ovšem nejenom jako kameraman a dokumentarista, ale též na poli filmové historiografie, muzejnictví a archivace. Stál za vznikem Kinematografického muzea a především při založení filmového archivu, předchůdce dnešního Národního filmového archivu. Jeho jméno bylo Jindřich Brichta a tento měsíc si připomínáme dvě výročí, sto dvacet let od jeho narození a šedesát let od předčasného úmrtí.

Narodil se 27. června 1897 v Praze. V roce 1915 odmaturoval na staroměstském reálném gymnáziu a začal se studiem na Vysokém učení technickém, kde roku 1923 získal titul ze stavebního inženýrství. Později se stal mimořádným posluchačem Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Od mládí mu jako zvědavému a houževnatému člověku učarovala technika, nové objevy a pokrok. Jeho zájmu se těšila železnice či práce hasičů, ovšem jeho největší vášní se stala kinematografie. V průběhu studií se již v roce 1917 seznámil s mladým kameramanem Karlem Deglem. Ten jej zasvětil do tajů filmové techniky a práce kameramana. S Deglovou pomocí se Brichta následující rok stal bezplatným elémem filmové společnosti Lucernafilm. Oba také kameramansky zaznamenali události z podzimu 1918.

Dále pracoval již jako filmový kameraman ve společnostech Bratři Deglové (1918–1919), Wetebfilm (1919–1921) a Comeniusfilm (1922–1924). V této době natočil nejen několik hraných snímků, ale též velké množství krátkometrážních dokumentů, zpravodajských šotů a aktualit. Později byl výrobcem, kameramanem, režisérem dokumentárního a zpravodajského filmu. Uplatnil se i na poli vědecké kinematografie, když již v roce 1920 pracoval s profesorem Vladimírem Úlehlou na pokusech o časosběrný a biologický film. O čtyři roky později s Karlem Smržem a Viktorinem Vojtěchem spoluzaložil Československou společnost pro vědeckou kinematografii a jako redaktor je podepsán u jejího časopisu *Kinematografia* (vydáván od roku 1926).

Kromě těchto činností rozšiřoval Brichta dále oblast svých zájmů. V roce 1919 nebo 1920 byl jako kameraman členem výzkumné expedice archeologa Karla V. Absolona a brněnského Moravského zemského muzea v Jugoslávii. Další cestu podnikl roku 1925 díky stipendiu ministerstev školství a zemědělství, studijně projel Rakousko, Německo, Švýcarsko, Anglii i Francii, studoval na Mareyově institutu v Paříži a seznámil se nebo i spolupracoval s rozličnými umělci a tvůrci (například Lucien Bull, Louis Lumière, Georges Sadoul). Vedl též studentské kino Alma (1921–1922), pracoval jako technický ředitel filmového zpravodajské společnosti Elektajournal (1927–1931) a Aktualita (1937–1943) a v letech 1932–1937 na smlouvy natáčel šoty pro české a zahraniční týdeníky (UFA, Pathé, Fox, Universal). V neposlední řadě byl soudním znalcem pro kinematografii a její techniku. Sám stál za několika technickými zlepšovateľskými návrhy.

Vraťme se však k Brichtově kameramanské práci. Prokázal v ní smysl pro výtvarnou krásu filmového obrazu. Dokázal skloubit přírodní exteriéry s interiéry, jež dokázal působivě a sugestivně zachytit. V letech 1918–1929 nasnímal celkem třináct hraných, převážně celovečerních snímků. Poprvé to byl pokus o folklórní drama O děvčicu (1918) v režii Josefa Folprechta a Karla Degla. Snímek vznikl v posledních dnech před vznikem samostatné republiky. Následující rok se postavil za kameru u trikové náročného historického dramatu Karla Degla a Antonína Novotného Stavitel chrámu (1919). Film znamenal umělecký úspěch, byl prodán do zahraničí, zejména pro průkopnické použití trikových modelů v záběrech požáru chrámového lešení.

Dále natáčel pro režiséra Vladimíra Binovce a jeho společnost Wetebfilm legionářské drama Za svobodu národa (1920) nebo fantaskní drama Plameny života / Ráj a peklo bohémy (1920) a adaptaci Černí myslivci (1921). Byl taktéž u první režie Josefa Rovenského, u jeho melodramatu Děti osudu (1921). Po pětileté odluce se vrátil krátce k fikční kinematografii a je podepsán u dramatu Jana S. Kolára Řina / Tři lásky Řiny Sezimové (1926), [1] Ve spárech upíra (1927) Květoslavy Semonické a Theodora Pištěka nebo u Zdráhalových Pražských dětí (1927). Naposledy se Brichta účastnil natáčení hraného filmu, když s kolegy Karlem Kopřivou, Janem Stallichem, Ottou Hellerem a Václavem Víchem zaznamenal historicky první český velkofilm Svatý Václav (1929) v režii Jana S. Kolára.

Ještě se blíže zmiňme o Brichtově tvorbě dokumentaristické a zpravodajské, kdy zachytil rozličné události a zajímavosti. Natočil takové tituly jako *Akademický dům v Praze* (1919), *Jak rostliny žijí a cítí* (1920), *Slovácké tance a obyčeje* (1922), *Cesta kolem republiky* (1923), *Malebné pouti po Bosně a Hercegovině* (1923), *Náš Jáchymov* (1925), *II. Dělnická olympiada v Praze* (1927), *Ze života rostlinné buňky* (1928) a další. Z tohoto období stojí za zvláštní zmínku jím režírovaný středometrážní dokument o jeskynních průzkumech *Demänová* (1928).

Ve třicátých a čtyřicátých letech nasnímal i režíroval díla jako *Střední Slovensko* (1932), *Poslední cesta presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka* (1937), *Jásající město* (1938), *Pražské baroko* (1939), *Svatý Jiří na hradě pražském* (1939), *Věčná tma* (1940), *Rytmus* (1941), *Bílá Telč* (1948) či *Velikonoce na Slovácku* (1948). Podílel se i na vzniku osmidílného kulturního filmového měsíčníku *Defilé* (1940–1941). Koncem německé okupace byl krátce vězněn v koncentračním táboře. Se svými kolegy kameramany byl v ulicích během Pražského povstání, jejich záběry se dostaly do stříhových snímků Otakara Vávry *Vlast vítá* (1945) a *Cesta k barikádám* (1946). Po roce 1945 výrazně omezil praktickou filmovou činnost (definitivně ji ukončil o tři roky později) a zaměřil se na pole pedagogické, vědecké, teoretické a organizační.

Výraznou stopu zanechal též v dnešním pražském Národním technickém muzeu na Letné. Již od roku 1923 byl vedoucím tamního technického oddělení. Zde založil fotograficko-kinematografické oddělení a v roce 1925 i jeho první veřejnou expozici. Cílevědomě a se zápalem se snažil doplňovat tyto sbírky o nové kinematografické přístroje, příbuznou techniku a artefakty ze samých prvopočátků (když nemohl získat originál, tak nechal vyrobit alespoň jeho věrnou kopii – model), jak doma, tak i ve světě. Na jeho popud toto muzeum získalo i část pozůstalosti zakladatele české kinematografie Jana Kříženeckého, včetně jeho lumièrovské kamery. Založil při Národním technickém muzeu první Kinematografické muzeum na Letné (1948), které později zaniklo. A měl značný podíl na organizacích festivalů a (jako předseda výstavního výboru) několika výstav, například *50 let kinematografu* (1945), *50 let československého filmu* (1948) a dalších. Na podnět jeho a zmíněné první výstavy vznikl ještě stříhový dokument Františka Sádka *50 let kinematografie* (1946).

Když byl v srpnu 1943 založen Českomoravským filmovým ústředím filmový archiv, do funkce vedoucího byl sice jmenován Němec W. G. Lohmayer, ale zástupcem se stal

právě Jindřich Brichta. Ten ostatně připravil všechny organizační, provozní a technické záležitosti nově vzniklé instituce. Vytvořil tým z mladých nadšenců, z nichž se později stali přední osobnosti v oboru, filmoví historici Myrtil Frída nebo manželé Luboš a Šárka Bartoškovi. Po konci okupace se pak stal jediným vedoucím archivu (1945–1951), jenž byl přiřčen pod Československý filmový ústav. Byl to též on, kdo rok po válce přivedl tento ústav do mezinárodní federace filmových archivů FIAF. Podnikal různé studijní cesty po Evropě a navázal styky s odborníky z Francie, USA, Velké Británie, Dánska, Polska nebo Sovětského svazu.

Od roku 1946 až do své smrti přednášel dějiny filmové techniky, základy práce s kamerou a filmové triky na pražské FAMU, kde se v roce 1956 stal docentem. Dějiny filmové techniky též vyučoval na Vyšší odborné podnikové škole filmové v Čimelicích u Písku (1952–1956). Po celý život pořádal odborné a veřejné přednášky pro různé instituce. V polovině padesátých let se též definitivně rozloučil s našimi filmovými ateliéry, když byl odborným poradcem u retro komedie Oldřicha Lipského Vzorný kinematograf Haška Jaroslava (1955).

Na poli publicistickém a publikačním vyprodukoval řadu studií a statí v odborných a popularizačních českých i zahraničních periodikách (mimo jiné o přírodovědci Janu Evangelistovi Purkyně, u něhož dokázal, že i on má zásluhy na vzniku vynálezu kinematografu jako jeden z jeho průkopníků). Vypracoval hesla pro *Ottův slovník naučný nové doby*, *Technický slovník* a *Malý filmový slovník*. Knižně stihl vydat pouze malý zlomek ze svých výzkumů, například *Stručné poznámky k přednáškám o dějinách fotografie* (1950), dále různé předmluvy pro knihy svých kolegů, příspěvky ve sbornících, skripta, výstavní katalogy a další. A až dva roky po jeho úmrtí vyšla jím dlouho připravovaná monografie *Edison ukázal cestu*.

Jen několik málo okamžiků před smrtí započal spolupráci na publikaci Jaroslava Brože a Myrtila Frídy *Historie československého filmu v obrazech 1898–1930* (1959), pro kterou ještě dodal některé obrazové materiály, revidoval rukopis a napsal text k prvním jednačtyřiceti obrazům z dob začátků českého filmu. Autoři tuto knihu věnovali Brichtově památce. Jeho život a dílo se někteří autoři snažili připomínat, Václav Wasserman ve vzpomínkách *Václav Wasserman vypráví o starých českých filmařích* (1958) a ve sborníčku *Průkopníci čs. kinematografie VII. Jindřich Brichta* (1959), v novinových článkách a studiích například Myrtil Frída, Adolf Branald a v podobě

slovníkových hesel manželé Luboš a Šárka Bartoškovi a Martin Štoll.

Od roku 1937 byl ženatý s Miladou Kafkovou, s níž měl dcery Jindřišku Brichtovou-Skalickou (nar. 1942) a Marii Brichtovou-Vozábovou (nar. 1947), která se později stala zaměstnankyní filmového archivu. „Za vynikající činnost v oblasti filmové dokumentace, jmenovitě za zřízení Kinematografického muzea“ se stal u příležitosti desátého výročí zestátnění filmu nositelem Řádu práce (1955). Naše jedna z nejvýznamnějších průkopnických filmových osobností Jindřich Brichta zemřel náhle na srdeční infarkt 6. června 1957 v Praze, pouhých jedenadvacet dní před šedesátými narozeninami. Zanechal po sobě významný kus práce. Jeho osobní pozůstalost je dnes uložena částí v Národním technickém muzeu, částí v Národním filmovém archivu.

Kolega Myrtil Frída na Jindřicha Brichtu po letech vzpomínal takto:

„Uměl se zakousnout do každého odborného problému s příkladnou houževnatostí. Nepřestal, dokud neobjevil nebo doslova nevyšťáral poslední maličkost, za níž dovedl jít na kraj světa. Nebylo dne, večera, chvílky, aby nechystal něco, co souviselo s kinematografickým děním. Psal odborné i popularizující články, přednášel, upozorňoval, telefonoval, shromažďoval mizející památky, a vždycky si přitom našel ještě chvílku, aby si sedl s přáteli a povídal si s nimi o své velké lásce. Hovořil, vyprávěl, gestikuloval, maloval na útržek papíru a štrachal v šupletí, odkud vždy vytáhl jeden z tisíce dokladů pro svá tvrzení. [...] Byl duší všeho počínání, věděl o každém zastrčeném filmu, o fotografiích, popiscích a památkách na průkopníky kinematografie, jejichž záchranu a převezení [...] nebylo lze odkládat, protože každou hodinu hrozila jejich ztráta. Je Brichtovou zásluhou, že dovedl tohle všechno zvládnout, že získal předstih deseti patnácti let, který pak pozdější archivy už těžko doháněly.“^[2]

Poznámky:

^[1] V tomto snímku si též zahrál postavičku člena zvacího výboru.

[2] Frída, Myrtil, Vzpomínka. Záběr X, 1977, č. 12 (3. 6.), s. 6. Srov. Knor, Valentin – Frída, Daniel (eds.): *To je mi pěkná historie. Vzpomínka na Myrtila Frídu*. Praha 1989, s. 154–156.